

između dva svjetska rata u južnoj Istri«, navodeći poimence mnoge članove KP i njihova suđenja pred fašističkim sudovima već od 1921. godine nadalje. Bruno Flego i Ottavio Paoletić obrađuju temu »Istarski antifašistički emigranti i građanski rat u Španjolskoj 1936—1939«, te na osnovi istraživanja u zemlji i inozemstvu dopunjuju dosadašnje podatke o Istranima, sudionicima te borbe španjolskog naroda za slobodu a protiv fašizma. Antun Crnobori u članku »Prosvjetno-obrazovna kretanja u Istri između dva svjetska rata prema listovima 'L'azione' i 'Corriere Istriano'« obrađuje problematiku školstva kao sredstva denacionalizacije hrvatskog i slovenskog stanovništva Istre u tom razdoblju. Zatim su, na kraju toga bloka tema, O. Paoletić i B. Flego opisali »'Crveno dvogodište' u Puli i okolici«, tj. 1920. i 1921. godinu, služeći se literaturom i istraživanjem izvornih materijala. U bloku »Biografske teme« obrađeni su život i djela nekoliko istaknutih sudionika radničkog pokreta Labinštine i Istre. Antonio Miculian u članku »Neke istaknute ličnosti labinskog radničkog pokreta« piše na osnovi literature, arhivskih izvora i memoarske građe o Pavlu Bučiću, Dinku Bičiću, Josipu Verbancu, Jakovu Milevoju, Antonu Župičiću, Mati i Marinu Liculu, Ermenegildu Stembergeru. Petar Strčić obradio je pomalo kontroverznu ličnost u članku »Delio Zustovich i revolucionarni pokret u Istri između dva svjetska rata«. L. Giuricin i G. Scotti napisali su biografije Francesca da Gioza, Dagoberta Marchiga, Giovanni-Ivana Pipa, Giovannija Tonettija, L. Giuricin piše o Aldu Negriju, a B. Flego i O. Paoletić o španjolskom borcu Riccardu Rohreggeru-Richardu. Na kraju je u kratkim naznakama objavljena diskusija u kojoj su sudjelovali B. Flego, K. Horvatin, O. Paoletić, L. Giuricin, V. Oštrić, S. Cvetković, L. Mohorović, P. Strčić i T. Vorano.

Ovaj Labinski zbornik, u kojem su objavljene i fotografije pojedinih događaja ili ličnosti spomenutih u tekstovima, može se reći svojim priložima produbljuje naša saznanja o događajima i ličnostima vezanim uz Labinsku republiku 1921. godine — time što daje nove podatke o događajima što su joj prethodili, kao i onima koji su slijedili, pa tako ukazuje na njihovu uvjetovanost i njihove rezultate i posljedice.

Bosiljka Janjatović

GROBINŠTINA U RADNIČKOM POKRETU I REVOLUCIJI,
Rijeka 1981, 462 str. + 52 slikovna priloga

Centar za historiju radničkog pokreta i NOR-a Istre, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara iz Rijeke u suradnji s društveno-političkim organizacijama i mjesnim zajednicama Grobinštine, u svom posebnom izdanju (sv. 13), zapravo zborniku radova, s naslovom Grobinština u radničkom pokretu i revoluciji, kao rezultat svojih dugogodišnjih nastojanja da obradi i tu problematiku, dao je novi prilog interpretiranju revolucionarnog radničkog pokreta i revolucije u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Taj se pokret, kao i revolucija, razvijao u skladu s tokovima borbe radničke klase i ostalih radnih slojeva u cijeloj zemlji, ali je imao i svojih posebnosti, kojima je u tom zborniku radova dana potrebna

pažnja. Zahvaljujući mnogome tradiciji revolucionarnoga radničkog pokreta u tome kraju, koji je uglavnom davao radnu snagu obližnjem industrijskom središtu — Sušaku, a donekle i Rijeci, pod vodstvom KP Hrvatske ovdje je organiziran masovni narodni otpor okupatoru i njegovim slugama. Iako uz goleme žrtve, i ovdje je odmah od početka narodnooslobodilačkog rata i revolucije održana čistoća pokreta i »privrženost naroda politici KPJ-KPH« — kako se ističe u predgovoru zbornika.

U zborniku su objavljena četiri rada u kojima su njihovi autori nastojali rezimirati rezultate dosadašnjih istraživanja i kritički ih ugraditi u rezultate svojih napora da analiziraju zajedničke značajke i posebnosti i revolucionarnog radničkog pokreta i socijalističke revolucije. Dušan Bebek u preglednom članku »Prirodna i društvena obilježja Grobinštine« daje na osnovi literature, ali i vlastitih istraživanja, prirodne i društvene osobitosti Grobinštine, toga kraja u neposrednoj blizini Rijeke gdje u današnjih šest mjesnih zajednica (Cernik-Cavle, Grobnik, Jelenje, Orehovica, Pašac i Svilno) živi 12.200 stanovnika. Grobinština u razdoblju između dva svjetska rata nije bila privredno razvijena, ali su njezini stanovnici radili u obližnjem Sušaku, danas istočnom dijelu Rijeke, kao i u samoj Rijeci, gdje su se uključili u revolucionarni radnički pokret. Ti stanovnici Grobinštine bili su glavni nosioci revolucionarnih ideja u svom kraju i uvelike zaslužni da se narod Grobinštine odmah 1941. godine uključio u narodnooslobodilački rat pod vodstvom KPH. Mihael Sobolevski u radu »Grobinština između dva svjetska rata« (koji ima dijelove: 1. Radnički pokret do 1929. godine, i 2. Razvoj komunističkog i sindikalnog pokreta 1929—1941) dao je na osnovi literature, te vlastitih objavljenih i neobjavljenih istraživanja, sistematski pregled događaja iz povijesti komunističkog pokreta u tom kraju, odnosno sudionitva ljudi iz toga kraja u revolucionarnom radničkom pokretu na tlu Jugoslavije i izvan nje. Ukazao je i na situaciju u kojoj se taj pokret razvijao ne samo u zemlji nego i na samom području Grobinštine, pa je time, ali i iznošenjem posebnosti u razvoju, dao iscrpnu sliku složenosti organiziranja i djelovanja toga pokreta u takvom području kakvo je između dva rata bila Grobinština. Ivo Kovačić (glavni i odgovorni urednik toga zbornika) u radu »Grobinština u narodnooslobodilačkoj borbi 1941—1943.« (sadrži poglavlja: 1. Aprilski rat 1941. i uspostava talijanskog okupacijskog sistema, 2. Grobinština pod talijanskom okupacijom 1941, 3. Početak i razvoj narodnooslobodilačke borbe u Grobinštini 1941. godine, 4. Razgaranje narodnooslobodilačke borbe u prvoj polovini 1942, 5. Okupatorska ofanziva »Risnjak« i razvoj narodnooslobodilačke borbe u drugoj polovini 1942, 6. Borba za jačanje i širenje političke i vojne osnovice narodnooslobodilačkog pokreta i kapitulacija fašističke Italije — koja su opet podijeljena na manje cjeline) dao je također sistematičan pregled događaja iz oružane borbe naroda Grobinštine, stvaranja prvih organizacija narodne vlasti, razvoja društveno-političkih organizacija od KPH do Antifašističke fronte žena. Upotrijebio je dostupnu literaturu, ali je i vlastitim istraživanjima dao novi prilog za tu temu, kritički se osvrćući i na izvore i na literaturu. Zdenko Pleše u radu »Narodnooslobodilačka borba i socijalistička revolucija na području Grobinštine 1943—1945. godine« (s poglavlja: 1. Politička situacija na Grobinštini nakon kapitulacije Italije, 2. Njemačka ofanziva na slobodnu teritoriju Hrvatskog primorja i njene posljedice na području Grobinštine, 3. Narodnooslobodilački pokret na Grobinštini od početka 1944. godine do konačnog oslobođenja, 4. Borbe jedinica NOV-a na Grobničkom polju u završnim operacijama za

konačno oslobođenje, te Zaključak — koja su opet podijeljena na tematske odjeljke), na osnovi literature i vlastitih istraživanja, dao je iscrpan slijed i rekonstrukciju događaja iz toga vremena od ratnih operacija do specifičnosti narodnooslobodilačkog pokreta u svim mjestima toga područja. Riječ je dakle o radovima pretežno analitičkog značaja, u kojima je sistematski izložen kalendar događaja iz tematike koju obrađuju, ali su dane i određene ocjene koje govore o tome da su i revolucionarni radnički pokret i narodnooslobodilačka borba te revolucija i u ovom kraju Hrvatskog primorja bili u skladu s tokovima u cijeloj zemlji, a u Hrvatskoj posebno, iako je dakako bilo i specifičnosti proizašlih iz ekonomske, društvene i političke osnove situacije u samoj Grobinštini.

Poseban dio zbornika čine popisi poginulih boraca, žrtava fašističkog terora i rata — u kojima su dani osnovni biografski podaci o tim ljudima koji su svoje živote dali u borbi za oslobođenje Grobinštine. Prvi je popis »Poginuli i umrli borci narodnooslobodilačkog rata 1941—1945« — podijeljen po mjesnim zajednicama, odnosno unutar njih po pojedinim mjestima. Drugi »Žrtve fašističkog terora 1941—1945«, i treći »Žrtve rata 1941—1945« — također su isto tako podijeljeni. Ti su popisi nastali na temelju podataka što su ih dali odbori UBNOR-a mjesnih zajednica Grobinštine, a iako možda i nisu sasvim točni — kako se kaže u napomeni redakcije — govore o pojedincima, pa su tako i uspomene na njih, ali i memento o stradanjima i borbi naroda Grobinštine za žive.

Slikovni su prilogi fotografije raznih mjesta ili djelatnosti, te pojedinih ličnosti s područja Grobinštine ili Sušaka, kao i faksimili pojedinih dokumenata. Na kraju kao zaključak može se reći da je taj zbornik radova, napisan i s namjerom da bude štivo ne samo zainteresiranim istraživačima nego i stanovnicima Grobinštine, ispunio svoj zadatak. Dao je uvid u razvoj radničkog pokreta i revolucije, otvorio je teme i probleme, ali i dao zaključne ocjene o njima pa se može očekivati da će u skoroj budućnosti njegovi rezultati biti ugrađeni u djela koja imaju širu tematiku, kao što će biti i poticaji da se i dalje istražuje ta problematika.

Bosiljka Janjatović

ZBORNIK, HISTORIJSKI INSTITUT SLAVONIJE
I BARANJE, god. 18, br. 1, Slavonski Brod 1981, 235 str.

Novi broj Zbornika donosi četiri članka, saopštenja i diskusiju sa skupa Okrugli stol »Slavonija 1941« i šest prikaza. Mira Kolar-Dimitrijević napisala je rad »Štrajkovi šumskih radnika firme 'S. H. Gutmann' u Slanoj Vodi i Slatinskom Drenovcu 1936. godine« (1—15). Ističe da je položaj šumskih radnika bio veoma težak, a poslodavci su se snažno odupirali svim pokušajima radnika da se u periodu od završetka prvoga svetskog rata do završetka velike svetske ekonomske krize sindikalno organizuju. Ali od 1934. Stjepan Šalamun, predstavnik Glavnog odbora Saveza drvodeljskih radnika Jugoslavije, počinje organizovati šumske radnike Slavonije čije su zarade bile male. Imali su slabu